

YOSHLARDA BAG‘RIKENGLIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH: IJTIMOIY-MA’NAVIY TARAQQIYOT OMILI

Samatov Xurshid Ulmasjonovich

Ilmiy maslahatchi: Muhammad al-Xorazmiy nomidagi

Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

Samarqand filiali f.f.d. dotsent

Baxtiyorov Behruz Bahodir o‘g‘li

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi

Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

Samarqand filiali talabasi

E-pochta: bahodirovich29@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada yoshlarda bag‘rikenglik madaniyatini shakllantirishning nazariy asoslari, ijtimoiy ahamiyati, ta’lim muassasalari va oilaning roli, zamonaviy axborot makonining ta’siri hamda amaliy takliflar yoritiladi. Globallashuv sharoitida turli fikr, qarash va madaniyatlarga hurmat ruhida tarbiyalangan yoshlar jamiyat barqarorligining muhim tayanchi hisoblanadi. Maqolada bag‘rikenglik tushunchasining mazmuni, uning yoshlar ongida shakllanish bosqichlari, ijtimoiy institutlarning vazifalari hamda samarali pedagogik mexanizmlar tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: bag‘rikenglik, yoshlar, ma’naviy tarbiya, ta’lim, ijtimoiy muhit, madaniyatlararo muloqot, tolerantlik.

Kirish. Bugungi globallashuv davrida dunyo xalqlari o‘rtasidagi aloqalar tobora kuchayib bormoqda. Bunday sharoitda yoshlarda bag‘rikenglik madaniyatini shakllantirish jamiyat taraqqiyoti, millatlararo totuvlik va ijtimoiy barqarorlikni ta’minlashning muhim shartlaridan biridir. Bag‘rikenglik — bu boshqalarning fikri, e’tiqodi, qadriyati va turmush

tarziga hurmat bilan munosabatda bo‘lish, turli qarashlarni tushunishga intilish va muvosi munosabatni saqlashdir. Yoshlar jamiyatning eng faol va ta’sirchan qatlamidir. Ularning dunyoqarashi, qadriyatlari va hayotiy pozitsiyasi kelajakdagi ijtimoiy taraqqiyot yo‘nalishini belgilaydi. Shu bois yoshlarda bag‘rikenglik madaniyatini shakllantirish nafaqat pedagogik, balki ijtimoiy, ma’naviy va siyosiy ahamiyatga ega vazifadir.

Bag‘rikenglik tushunchasining mazmun-mohiyati. Bag‘rikenglik tushunchasi keng ma’noga ega bo‘lib, u insonning boshqalarni tushunishi, hurmat qilishi va ularga nisbatan adolatli munosabatda bo‘lishini anglatadi. Tolerantlik jamiyatda tinchlik, hamjihatlik va o‘zaro ishonch muhitini yaratishga xizmat qiladi.

1. Ilmiy manbalarda bag‘rikenglik quyidagi jihatlar orqali tavsiflanadi:
2. boshqalarning huquq va erkinliklarini tan olish;
3. fikrlar xilma-xilligiga hurmat;
4. nizolarni tinch yo‘l bilan hal etish;
5. sabr-toqat va murosa;
6. insonparvarlik tamoyillariga amal qilish.

Yoshlar orasida bag‘rikenglikni shakllantirish, avvalo, ularning ongida inson qadri, adolat, hamjihatlik kabi tushunchalarni mustahkamlash bilan bog‘liq. Bu jarayon uzluksiz ta’lim, oilaviy tarbiya va ijtimoiy muhit ta’sirida kechadi.

Yoshlarda bag‘rikenglik madaniyatini shakllantirish omillari. Oila shaxs kamolotining dastlabki maktabidir. Farzandning boshqalarga munosabati, muomala madaniyati va xulq-atvorining asosiy jihatlari oilada shakllanadi. Otaonaning farzandga ibrati, oiladagi o‘zaro hurmat va mehr-oqibat muhiti yoshning bag‘rikeng shaxs bo‘lib ulg‘ayishiga kuchli ta’sir ko‘rsatadi. Oilada quyidagi jihatlarga e’tibor qaratish muhim:

1. farzand fikrini tinglash;

2. muammolarni zo‘ravonliksiz hal qilish;
3. milliy va umuminsoniy qadriyatlarni singdirish;
4. boshqalarga nisbatan hurmatni o‘rgatish.

Ta’lim muassasalarining roli. Maktab, kollej, litsey va oliy ta’lim muassasalari yoshlar dunyoqarashini shakllantirishda muhim o‘rin tutadi. Ta’lim jarayonida bag‘rikenglikka oid bilimlarni nafaqat nazariy, balki amaliy mashg‘ulotlar orqali ham singdirish lozim. Bunda quyidagi usullar samarali hisoblanadi:

1. interfaol darslar;
2. munozaralar va davra suhbatlari;
3. jamoaviy loyihalar;
4. turli madaniyatlar bilan tanishtiruvchi tadbirlar;
5. konfliktologiya asoslarini o‘rgatish.

Ta’lim muassasasida sog‘lom psixologik muhit yaratilsa, o‘quvchilar o‘zaro hurmat va hamkorlikni tabiiy ravishda o‘zlashtiradi.

Mahalla va ijtimoiy muhit. Mahalla institutining yoshlar tarbiyasidagi o‘rni beqiyosdir. Mahalladagi jamoaviy tadbirlar, ma’naviy-ma’rifiy uchrashuvlar, sport va madaniy loyihalar yoshlarni jamoaga moslashuvchan, ochiq fikrli va bag‘rikeng bo‘lishga undaydi. Ijtimoiy muhitning sog‘lomligi yoshlar orasida nizolar, tajovuzkorlik va kamsitish holatlarining oldini olishga yordam beradi.

Zamonaviy axborot makoni va bag‘rikenglik. Hozirgi davrda internet va ijtimoiy tarmoqlar yoshlar ongiga kuchli ta’sir ko‘rsatmoqda. Axborot oqimining ko‘pligi ba’zan turli stereotiplar, noto‘g‘ri qarashlar yoki murosasizlikni ham kuchaytirishi mumkin. Shu

sababli media savodxonlikni oshirish bag'rikenglik madaniyatini shakllantirishning muhim omilidir. Masalan yoshlarni:

1. tanqidiy fikrlashga;
2. axborotni saralashga;
3. yolg'on xabarlardan saqlanishga;
4. onlayn muloqot madaniyatiga o'rgatish zarur.

Raqamli makonda odob-axloq qoidalariga amal qiluvchi yoshlar real hayotda ham muvofiq va mas'uliyatli shaxs sifatida shakllanadi.

Bag'rikenglik madaniyatini rivojlantirishning pedagogik mexanizmlari. Yoshlar orasida bag'rikenglikni rivojlantirish uchun quyidagi pedagogik mexanizmlardan foydalanish maqsadga muvofiq:

1. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim – har bir o'quvchining fikri va qobiliyatini hurmat qilish.
2. Muloqotga asoslangan metodlar – ochiq suhbat va fikr almashuvni rivojlantirish.
3. Rolli o'yinlar va treninglar – nizoli vaziyatlarda to'g'ri yo'l tutishni o'rgatish.
4. Madaniyatlararo tadbirlar – turli urf-odat va an'analarga hurmatni shakllantirish.
5. Ko'ngillilik faoliyati – mehr-shafqat va ijtimoiy mas'uliyatni oshirish.

Bu usullar yoshlarning empatiya, sabr, hamkorlik va o'zaro hurmat kabi fazilatlarini rivojlantiradi. Yoshlarda bag'rikenglikni shakllantirishda ayrim muammolar mavjud:

1. oiladagi noto'g'ri tarbiya;

2. ijtimoiy tengsizlik;
3. zararli axborot ta'siri;
4. stereotip va noto'g'ri qarashlar;
5. yoshlar orasidagi agressiv muhit.
6. Mazkur muammolarni hal qilish uchun:
7. ta'lim sifati va tarbiyaviy ishlarni kuchaytirish;
8. ota-onalar bilan hamkorlikni oshirish;
9. psixologik xizmatlarni rivojlantirish;
10. yoshlar uchun ijtimoiy loyihalarni ko'paytirish;
11. ma'naviy-ma'rifiy dasturlarni takomillashtirish zarur.

Xulosa qilib aytganda. Yoshlarda bag'rikenglik madaniyatini shakllantirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir. Bu jarayon jamiyatda tinchlik, totuvlik va barqaror taraqqiyotni ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Oila, ta'lim muassasalari, mahalla va axborot makoni birgalikda ta'sir ko'rsatgan taqdirdagina samarali natijaga erishish mumkin. Bag'rikenglik ruhida tarbiyalangan yoshlar nafaqat o'z kelajagini, balki jamiyat istiqbolini ham ijobiy tomonga o'zgartira oladigan kuchdir. Shunday ekan, bu masalaga tizimli yondashish, zamonaviy pedagogik usullarni joriy etish va milliy qadriyatlar bilan uyg'unlashtirish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. - Toshkent: O'zbekiston, 2021.
- 112-118-betlar.

2. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch. - Toshkent: Ma'naviyat, 2008. 84-92-betlar.
3. UNESCO. Declaration of Principles on Tolerance. -Paris, 1995. 3-7-betlar.
4. To'xtayev B. Yoshlar tarbiyasida ma'naviy qadriyatlar. - Toshkent, 2020. 56-68betlar.
5. Jo'rayev N. Pedagogik mahorat va tarbiya asoslari. - Samarqand, 2019 .101-114betlar.
6. O'zbekiston Respublikasi "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida"gi Qonuni. 1218-moddalar.
7. Rasulov A. Ta'limda tolerantlikni rivojlantirish metodlari. - Toshkent, 2022. 4459-betlar.